

Bursa Ahmed Baba Tekkesi Şeyhi Şeyh Hafız Hacı Mehmet Said/Sa'îd Efendi (eş-Şeyh el-Hâc Mehmed Said, Ahmed Babazade Şeyh Said Efendi) (1795/1287-1871/1288)

Sheikh Hafız Hacı Mehmet Said Efendi, Sheikh Of Bursa Ahmed Baba Lodge (esh Sheikh al-Haj Mehmed Said, Ahmed Babazade Sheikh Said/Sa'îd Efendi) (1795/1287-1871/1288)

Muhammet Kemaloğlu*

* Dr., Oran, Ankara

Orcid Id: 0000-0001-7542-7517

Sorumlu Yazar / Corresponding Author:
Muhammet Kemaloğlu,
TRT Kurumu Genel Müdürlüğü, Turan
Güneş Bulvarı, 06550 Oran, Ankara

E-posta / E-mail:
muhammetkemaloglu@gmail.com

Geliş Tarihi / Recived Date:
26 Mayıs 2022

Kabul Tarihi / Accepted Date:
24 Kasım 2022

Araştırma Makalesi / Research Article

Atf / Citation:
Muhammet Kemaloğlu, "Bursa Ahmed Baba Tekkesi Şeyhi Şeyh Hafız Hacı Mehmet Said/Sa'îd Efendi (eş-Şeyh el-Hâc Mehmed Said, Ahmed Babazade Şeyh Said Efendi) (1795/1287-1871/1288)", *Türk Dünyası Araştırmaları*, Cilt 134, Sayı 264, İstanbul 2023, s. 81-106.

doi: 10.55773/tda.1121728

Bu makale Creative Commons BY-NC-SA 2.0 tarafından lisanslanmıştır. / This article is licensed under a Creative Commons BY-NC-SA 2.0.

Öz

XI. yüzyıldan itibaren Türk göçlerine sahne olan Türkiye, Türk-İslâm kültürünün tüm unsurlarını üzerinde barındıran büyük bir yurt olmuştur. Türkler, geldikleri coğrafyalardaki birikimlerini, tarih ve inançlarını da beraberlerinde getirmişlerdi. Türklerin bu hareketi kuru bir göç hareketi olmayıp, dini, ekonomik, idari vasıflarını da içermektedir. Büyük kitleler Türkiye'nin her karışına yerleşmeye ve kendi izlerini bırakmaya başlamıştı. Bursa ve çevresi de Türk ve İslam kitlelerinin iskân amaçlı tercih ettiği yerlerin başında gelmekteydi. Bir uç şehri olması, verimli toprağı ve uygun iklimi sayesinde kısa bir zamanda Bursa Türk nüfusunun en çok olduğu alanlardan biri oldu. Özellikle de Osmanlı Beyliği'nin burayı yurt ve vatan seçmesi konumunu ve nüfuzunu daha da artırdı. Bu imkân ve şartlar dini unsurları, savaşçıları, zanaatçıları vb. diğer unsurları da kendisine celp ediyordu. Bursa Ahmed Baba Tekkesi Şeyhi Şeyh Hafız Hacı Mehmet Said Efendi'nin aile soyu da Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarına kadar giden Pars Bey ailesidir. II. Murad zamanından 1960'lı yıllara kadar aile üyeleri devlet ve millet yönetiminde, sanat ve edebiyatta çok önemli yerlerde bulunmuşlardır. Biz çalışmamızda bu 600 yıllık ailenin önemli fertlerinden biri olan Ahmed Baba Tekkesi Şeyhi Şeyh Hafız Hacı Mehmet Said Efendi'yi tanıtmaya çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Bursa, Ahmed Baba Efendi Tekkesi, II. Murad, Türk Göçleri, Şeyh Hafız Hacı Mehmet Said Efendi.

Abstract

Turkiye, which has been the scene of Turkish migrations since the 11th century, has become a great homeland with all the elements of Turkish and Islamic culture. The Turks brought their knowledge, history and beliefs with them in the geographies they came from. This movement of the Turks was not a dry migration movement, but also included their religious, economic and administrative characteristics. Large

masses began to settle in every inch of Türkiye and leave their traces. Bursa and its surroundings were also among the places preferred by the Turkish and Islamic masses for residential purposes. Bursa became one of the areas with the highest Turkish population in a short time thanks to its being an edge city, fertile soil and suitable climate. In particular, the fact that the Ottoman Principality chose this place as a homeland and homeland further increased its position and influence. These possibilities and conditions include religious elements, warriors, craftsmen, etc. He also summoned other elements to himself. The family line of Sheikh Hafız Hacı Mehmet Said Efendi, Sheikh of Bursa Ahmed Baba Lodge, is also the Pars Bey family, which goes back to the founding years of the Ottoman State. From the time of Murad The 2nd until the 1960's, family members were in very important places in state and nation administration, art and literature. In our study, we will try to introduce Sheikh Hafız Hacı Mehmet Said Efendi, Sheikh of Ahmed Baba Lodge, who is one of the important members of this 600-year-old family.

Keywords: Bursa, Ahmed Baba Efendi Lodge, Murad The 2nd, Turkish Immigration, Sheikh Hafız Hacı Mehmet Said Efendi.

Giriş

Selçuklu ve Osmanlı Devleti hakimiyetleri zamanlarında şehirlerde, kasabalarda, köylerde, kırsal alanlarda ve hatta göçebe muhitlerinde, şeyhlerin inşa ettikleri tekkeler, zâviyeler bulunmaktaydı. Bu şeyhler, samimi birer Müslüman olmalarına rağmen, eski Türk inanç ve geleneklerinin etkisini hâlâ taşımaktaydılar. Özellikle on üçüncü yüzyıldan itibaren Türkiye sahasını dolduran dervişler ve şeyhler, daha çok Kalenderilik, Vefâilik, Yesevilik ve Haydarilik gibi o devir Anadolu'sunda yayılmış tarikatlara bağlı idiler. O dönemlerde tarikatlara, zaviyelere, tekkelere, Suriye ve Mısır'da da rastlanmaktaydı. Bir içtimâi müessesesi olan, bu tekkeler aynı zamanda imar, iskân, emniyet ve dinî propaganda bakımından birinci derecede ehemmiyetli yapılarıydı. Tekke ve zâviye mensupları, tekke dışında gösterdikleri faaliyetler yanında; coşkun âyinleri, müsamahakâr tutumları ve kurdukları sosyal tesisler ile de pek çok gayr-i müslimi zâviyelerine çekiyor ve onların ihtidâsına sebep oluyorlardı. Bu yeni Müslümanlardan pek çoğu tekke ve zâviyelerde kalıyor; mutaassıb ve harareti din propagandistleri olarak gayr-i Müslim ırkdaşları arasında İslâm dinini yaymaya çalışıyorlardı. Bu dinî müesseseler iskâna tesirleri yönüyle de Anadolu'nun Türkleşmesi hususunda hizmet vermişlerdir.

Bursa, tasavvuf ehlinin faaliyetlerinden nasibini almış şehirlerdendir. Konumu itibarıyla de Avrupa ve Batı Türkiye toprakları arasında hem geçiş hem de bir birikim noktası olmuştur. Yıllar içerisinde onlarca tekke, dergâh, zaviye ortaya çıkmış ve bu dinî yapıların olumlu ve olumsuz etkileri yakın ve uzak tarihi etkilemiştir. Şeyh Hafız Hacı Mehmet Said Efendi, Bursa'da yerleşik, Osmanlı ailesi ile yaşıt bir aileye mensup olması hasebiyle, edebi, dinî ve sosyal kişiliği ile Bursa içtimaiyatının önemli şahsiyetlerindedir. Hakkındaki bilgilerin dağınık olması kendisinin tanınması noktasındaki engellerdendir. İsmail Avcı'nın, "Gül-Deste-i Şu'arâ Adlı Şiir Mecmuası ve Mecmuaya Göre Bursa Şairleri"¹, adlı çalışmasında Şeyh Hafız Hacı Mehmet Said Efendi hakkında kısmi bilgiler de bulunmaktadır. Bu çalışmamızda, aile üyelerine intikal eden belgeler ışığında kendisi tanıtılmaya çalışılmıştır.

¹ İsmail Avcı, "Gül-Deste-i Şu'arâ Adlı Şiir Mecmuası ve Mecmuaya Göre Bursa Şairleri", *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19 (35), 2018, s. 587-619.

Şeyh Hafız Hacı Mehmet Said Efendi'nin Hayatı

Şeyh Hafız Hacı Mehmet Said Efendi (eş-Şeyh el-Hâc Mehmed Said², Ahmed Babazade Şeyh Said Efendi), Ahmet Baba Efendi'nin büyük oğlu olup, 1795 yılında Bursa'da doğmuştur. Ahmed Baba tekkesi şeyhi olan, Ahmed Baba Efendi'nin oğludur. El Hafız Nuri Efendi ile Şeyh Mehmet Bahattin Efendi kardeşleridir.³

Şeyh Hafız Hacı Mehmet Said Efendi, Bursa şair şeyhlerinden ve Nakşibendî tarikâtı ariflerinden olup, "Baba Efendizâde" adıyla anılır.⁴ Mekke'de medfun Nakşibendî büyüklerinden Hindli Mehmed Can Efendi'den (Muhammed Cân Efendi)⁵ inabet/halifelik⁶ almış ve 1845 yılında babasının yerine şeyh olmuş. Asrın âlimlerinden ders almış, ilim ve fenlerde parmakla gösterilecek derecede âlim ve fazıl olmuş. Bursalıların saygı ve sevgisine mazhar olmuş, akranları ve emsalleri arasında mümtaz olmuştur. Farisî dilinin en ince noktalarına vâkıf olmuş, Gülistan, Hafız-ı Şirazî Divanı, Mesnevî-i Şerif gibi nefis kitaplardan tekkede ders vermiştir.⁷

² Çalışmamızın hazırlanmasında paylaştıkları bilgi ve belgelerle desteklerini esirgemeyen, Mehmet Baha Pars'ın hayattaki torunu Neylâ Peynircioğlu, damadı Bekir Peynircioğlu (Prof. Dr. Bedrettin Pars Bey ve Bedriye Hanım'ın kızı) ile Prof. Dr. Mehmet Akif Tural'a teşekkür ederim.; Kemaloğlu, Muhammet, Hakkı Baha Pars: Hayatı ve Eserleri (1879-1942), *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Ankara 2022, s.17,19.; Remziye Tuğba Çavdar, "Bursa Kütüphaneleri", *Kütüphanecilik Dergisi: Belge Bilgi Kütüphane Araştırmaları*, (2), 1989, s.101-117.

³ Raif Kaplanoğlu Arşivi.; Bedri Mermutlu, Hasan Basri Öcalan, *Tarihi Bursa Mezar Taşları II, Bursa Hazireleri*, Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayını, Bursa 2019, s.373.; Raif Kaplanoğlu, *Bursalı Şair ve Yazar ve Ünlüler Ansiklopedisi*, İstanbul 1988, s.271.

⁴ Badi Ahmed Efendi, Divân. Edirne il Halk Kütüphanesi'nde T. Y. 2302 numarada kayıtlıdır. Bâdi, Divânını da müsvedde olarak bırakmıştır. Divânda, sıra gözetilmeden yazılmış çoğu vefatla ilgili 85 tarih, 13 kaside, 6 tahmis, 1 müessedes, 6 şarkı, 1 tesdis, 206 gazel, 1 lugaz, 9 beyit, 35 müfred, 24 kıt'a bulunmaktadır. Bâdi, son görev yeri olan Bursa'da Hacı Baba Dergâh-ı Şerifi şeyhi, Hacı Bahâ Efendi'nin ölümüne 1903'de tarih yazmıştır, tek tarih şiiiri 1871 olduğuna göre, Divânındaki şiiirler, 32 yılın mahsulüdür. Bâdi, tarih düşürmede ustadır. Tarih şiiirlerinin birçoğunu yakın dostlarının ölümü üzerine yazmıştır. Ayrıca cami, çeşme gibi binaların yapımına da tarih düşürmüştür. <http://www.eskieserler.net/kitapdetayi.php?id=1012&page=17> Erişim Tarihi: 21 Mayıs 2022.

⁵ Nakşi Şeyhi Mehmed Can Efendi hakkında Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi'nde kayıtlı evraklar da bulunmaktadır: Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (DABOA) Fon no: A.) MKT. NZD., K:24, G:54., "Mekke-i Mükerreme'de Nakşi Şeyhi Mehmed Can Efendi'nin hulefasından Dersaadet'te bulunan *el-Hâc İzzet Efendi'nin* iltifat ve yardım isteği. H.15.03.1267"; Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (DABOA) Fon no: A.) MKT.MHM., K:200, G:3., "Nakşi Şeyhi Mehmed Can Efendi, İranlı Fedullah Mirza, Filibeli Habibe ve Giresunlu Meryem Hatunun misafirlik müddetlerinin uzatılması. H-02-05-1277"

⁶ Kaplanoğlu, R.-Kaplanoğlu, O., *Tipodan Ofsete Bursa Basın Tarihi (1866-1974)*, 2019, s.67.; Nazan Bekiroğlu'nun "Nilüfer Mecmuası: İnceleme, Tahlili Fihrist Bazı Metinler" adlı tezindeki yazarlar arasına baktığımızda Şeyh Hacı Mehmet Bahaeddin Efendi'nin ismini görememekteyiz. Ancak Nilüfer Dergisinde isimsiz yazılar da bulunmak da olup belki de o isimsiz yazılardan bazıları Şeyh Hacı Mehmet Bahaeddin Efendi'ye ait olabilir. Ayrıntılı bilgi için bakınız: Nazan Bekiroğlu, Nilüfer Mecmuası: İnceleme, Tahlili Fihrist Bazı Metinler, *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans*, 1997, s.18-31.; Emine Yavuz, Nilüfer Mecmuasındaki Edebiyatla İlgili Yazılar, *Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, 1999, s.156-188.

⁷ <https://www.bursaarastirmalari Merkezi.com/bursa-carsisinde-dergahlar/> Erişim Tarihi: 2 Mayıs 2021.

Kendisi dünyadan elini çekmiş birisi olarak tanır, dünya işlerine karışmaktan nefret duymuş.⁸ Devlet işlerinde görev almaktan uzak durmasına rağmen, Bursa Valisi Hüsnü Paşa'nın rica ve ısrarıyla (1286 (1865) yılında Vilayet Encümen azalığı yapmış⁹), vilayetin idare meclisi azalığına tayin edilmiş ve zorla bu vazifeyi kabul etmiştir.

Edebi Kişiliği ve Eserleri

Dergâh, tekke dendiğinde ilk akla gelenlerden birisi de tekke/dergâh edebiyatıdır. Kasideler, gazel, mesnevi, murabba, terci-i bend, terkib-i bend, kıt'a ile tuyuğlar bu edebi dünyanın ifade şekilleridir. Tasavvuf-Tekke Edebiyatı İslamiyet'in ve tasavvuf felsefesinin etkisiyle ortaya çıkmış; İslamiyet'in yayılmasını sağlamış, zamanla edebî eserlerde de işlenmiş, din ve tasavvuf, edebiyat aracılığıyla halka yayılmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda, Mehmet Said Efendi, edebiyatta ve şiirde¹⁰ çok geniş bilgisi ile Türkçe ve Farsça divanları olan bir şeyh olma özelliği taşımış.¹¹ Sohbetinde bulunanlar yanından ayrılmak istemezlermiş. Nakşibendî tacı giyerdi. Gayet vakarlı ve halim bir zat olup, kemâlât sahibi olup,¹² adı Bursalı Şeyh Ahmed Babazade olarak geçmektedir (Şeyh Said Efendi Bursavi). Dolayısıyla Bursalı bir âlim olan Şeyh Ahmed Baba'nın oğlu olduğu buradan çıkarılabilir.¹³

Şeyh Hafız Hacı Mehmet Said Efendi'nin şiirlerinin bir kısmı vaktiyle Bursa'da "Nilüfer" isimindeki dergide yayınlanmıştır.¹⁴ Basılmamış mürettep bir divânı vardır. "Mensur Şiirler" adlı kitabı Bursa'da basılmıştır.¹⁵ Bazı kaynaklarda beyitlerinden aşağıdaki gibi örneklerine de rastlanır;

⁸ Mehmet Şemseddin, *Yâdigari Şemsi, Mısri Dergâhu Seccâdenesini*, Matbaa-i vilâyet, 1332, s. 187-196.

⁹ Hüdâvendîgâr Vilayeti Salnâmesi, Sene 1288/1871, 2. Sene, Matbaa-i Vilayet-i Hüdâvendîgâr, s.51.; <https://www.bursaarastirmalimerkezi.com/bursa-carsisinde-dergahlar/> Erişim Tarihi: 2 Mayıs 2021.

¹⁰ Olcay Kocatürk, "Mehmed Şemseddin Efendi'nin Ezhâr-ı Şemsi Adlı Bursalı Şairler Tezkiresi", *The Journal of Turkic Language and Literature Surveys (TULLIS)*, 4 (2), 2019, s. 93-114.

¹¹ Mehmet Şemseddin, *a.g.e.*, 1332, s.187-196.; Kaplanoğlu, *a.g.e.*, 1988, 271.

¹² Kâmil Kepecioğlu, *Bursa Kütüğü*, C.IV, Yay. Haz. Hüseyin Algül-Osman Çetin-Mefail Hızlı-Mustafa Kara-M. Asım Yediyıldız, Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2009, 71-72.

¹³ Yahya Yeşilyurt- Bülent Şiğva, "Yemen'in Tarihi-Coğrafi Durumu ve Yeniden Fethine Dair Bir Manzume", *Tarih Dergisi*, 0/51, Haziran, 2012, s. 103-121.

¹⁴ Reşâdetlü "Şeyh Baha" Efendi Hazretlerinin biraderleri şair-i hikmet Maesser "Şeyh Said" Efendi merhumun bi baha bir menazume-i Farsiye-i mürşidaneleridir. Şeyh Hafız Hacı Mehmet Said Efendi, Farsiye-i Mürşidane, *Nilüfer*, Birinci Sene, Numara: 4, Pazarertesi, 15 Rebü'yül âhirin, Sene: 1304, s. 1.; Şeyh Hafız Hacı Mehmet Said Efendi, Farsiye-i Mürşidane, *Nilüfer*, Birinci Sene, Numara: 7, Pençsembe, 1 Cemaziye'l âhirin, Sene: 1304, s. 2.; "Şeyh Hafız Hacı Mehmet Said Efendi'ye Hitaben", *Nilüfer*, Birinci Sene, Numara: 8, Pençsembe, 15 Cemaziye'l âhirin, Sene: 1304, s. 3.; Şeyh Hafız Hacı Mehmet Said Efendi, Farsiye-i Mürşidane, *Nilüfer*, Birinci Sene, Numara:12, Pazarertesi, 15 Şabanül muazzama, Sene: 1304, s. 2.; Kâmil Kepecioğlu, *Bursa Kütüğü*, C.III, Yay. Haz. Hüseyin Algül-Osman Çetin-Mefail Hızlı-Mustafa Kara-M. Asım Yediyıldız, Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2009, s. 275.; Kaplanoğlu, *a.g.e.*, 1988, s. 271.

¹⁵ Araştırmalarımızda bahse konu eser/eserlere rastlayamadık. Ömer S. Kurmuş'un, "Ömer Saim Kurmuş, "Bursa'da Basılan Kitaplar 1869-1928", *Türk Dünyası Araştırmaları*, (76), Şubat, 1992, s.157-170." adlı makalesi ile Muharrem Ergin'in "Muharrem Ergin, "Bursa Kitaplıklarındaki Türkçe Yazmalar Arasında", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi [TDED]*, Cilt: IV, (1-2), İstanbul 1950, s. 107-132." adlı çalışmalarında da bahse konu esere ve eserin künyesine ulaşamadık.

“Âdemi gerçi Zelihâ-yı emel eyler azız
Yüsufistân-ı belâdır hep derv-i dişân-ı aşk¹⁶”

Ali Rıza Paşa'nın meşhur gazelini tahmisinden:

“Sıdk-ı dâvayı gerekdir gerçi isbât eylemek
Hüsni-i emîziş ile hem hasını ilzam eylemek

İtmeyüp tahkir herkesle müvâlât eylemek
Halkla lâzımdır oldukça mümâşât eylemek

Ger bana uymazsa eyyâm uyarım eyyama ben¹⁷

.....

Sen bu sebepler ve alakalarla bağlamışsın yürek,
Bu rahmetin kilinden (palçığundan) ne zaman kurtulacaksın,

Sebepten geç de bu sebepleri yapanı (müsebbibi) bil,
Eşek gibi aciz ve aşağılık kalma,

Git kafesi kır, bu vücuda mahpus olma,
Lahuti kuş gibi öbür tarafa kanat çal,

Yüce âlemden indin (geldin),
Uç kanat vur, asıl yuvana dön¹⁸.

Ancak “Nilüfer” dergisinde yapmış olduğumuz tarama neticesinde Şeyh Hafız Hacı Mehmet Said Efendi'nin ancak aşağıdaki gazellerine ulaşabilmiştir.

“Sen bu sebepler ve alakalarla yürek bağlamışsın.
Bu rahmetin kilinden (palçığundan) ne zaman kurtulacaksın,

Sebepten geç de bu sebepleri yapanı (müsebbibi) bil,
Eşek gibi aciz ve aşağılık kalma¹⁹,

Git kafesi kır, bu vücuda mahpus olma,
Lahuti kuş gibi öbür tarafa kanat çal,

¹⁶ İsmail Avcı, “Gül-Deste-i Şu'arâ Adlı Şiir Mecmuası ve Mecmuaya Göre Bursa Şairleri”, *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19 (35), 2018, s. 587-619.

¹⁷ Bursalı Mehmed Tâhir Bey, *Osmanlı Müellifleri*, 1972, s. 358-360.

¹⁸ Farsçadan Türkçeye çeviri konusunda yardımlarını esirgemeyen dostum Aran Erdebili'ye sonsuz teşekkür ediyorum.

¹⁹ Bursalı Mehmed Tâhir Bey, *Osmanlı Müellifleri*, 1972, s. 358-360. Farsçadan Türkçeye çeviri konusunda yardımlarını esirgemeyen dostum Aran Erdebili'ye sonsuz teşekkür ediyorum.

*Yüce âlemden indin (geldin),
Uç kanat vur, asıl yuvana dön*

*Ey dünyevi mallara gönül bağlayan,
Bu su ve balçığın (insan bedeni) zahmetinden ne zaman kurtulacaksın?*

*Sebepten geç, müsebbibi (Allah) bil.
Eşek gibi kaç, acizliği çöz.*

*Yüz (dış) kafesini kır, bedeninin mahpusu olma,
Özgürlük kuşu gibi öbür dünyaya kanat vur.*

*Geldin Yüce alemde indin,
Yine de kanatlan asıl yuvana dön.*

*Vatan sevgisi imandan geldiği için,
Bu eski dünyanın nefesine de yürek bağlama.*

*Halktan kopmak hakka varmaktır.
Bunun manası bağlanmaktır.*

*Taki o zamana kadar bu gurur ve kibir (sende) var.
Gafur'un dergahına gitmekten seni engelleyecek.*

*Alçakgönüllüyü önde gör ve çalış,
Bu dünyanın ne başı var ne de kökü*

*Bu kötülükleri kır, mertlik kazan,
Kibrinden, gururundan iftihar etme.*

*Bundan önce Kibriya yolu gidenlerin,
Böyle işler, böyle davranışlar yapmadılar.*

*Yokluğu kendilerine ihtiyar ettiler (sahiplendiler),
Gani olan sözü kısaltır, az konuşur.*

*Bu elle sen, boşsun, müflissin,
İstersen de büyüklerle aynı mecliste te olursun.*

*Görünüşte görünürsün ey aldatici,
Tüm bunları ustaca yapıyorsun (koltuğunun altında saklıyorsun).*

*İki üç harf bilmekle kendini alim sanma,
İhtirash at gibi fikirden kaçyorsun.*

*Hiç ariflerin huzurunda faydası yoktur,
Asla, ilimden, bahsetme²⁰.*

Bunlara ek olarak Nilüfer'de iki Farsça gazeli de bulunmaktadır.

*"Ders nadanaesten er handy yeqin²¹
Pişe danayan şodi ze ahle yeqin*

*İnçenin daneş fuzdi get kemal
Me nabud eblis az ahle zelal*

*Eybe kes ra menger eybe hod bin
Nistry vaqef ze ahvale pasin (bin)*

*To nemidani kei nikasto kei zeşt
Daned anku tinet u ra sereşt*

*Vagefan raz guyend ba to faş
Ru bekar histen meşgul baş*

*Penbe geflat bekon biyrun ze guş
Beşno in pendem eger dari to huş*

*Del meben in hastiye mohüm ra
Her çe bini begozar az geyre hoda*

*Kol... az qoran be han
Pes çe maned vazhe (?) hak bağı heman*

*Beydeqe hemmet beran behre nejat
Biş az an ke şah guyad hasme mat*

*Az umum gemum bud o nabude umur
Mi rehidend serteser ahle şuur*

²⁰ Farsçadan Türkçeye çeviri konusunda yardımlarını esirgemeyen dostum Aran Erdebilli'ye sonsuz teşekkür ediyorum.

²¹ Reşâdetlü "Şeyh Baha" Efendi Hazretlerinin biraderleri şair-i hikmet Maesser "Şeyh Said" Efendi merhumun bi baha bir menazume-i Farsiye-i mürşidaneleridir. Şeyh Hafız Hacı Mehmet Said Efendi, Farsiye-i Mürşidane, *Nilüfer*, Birinci Sene, Numara: 4, Pazarertesı, 15 Rebü'yül ahirin, Sene: 1304, s. 1.

*Kar ra pardahtand ba kar saz
Yaftand ze ahle qiyudate emtiyaz*

*Del tecelli gahe haq ast aşekar²²
Hemço marat (?) mocella (?) pakdar*

*Ger şevend azad del az hobe geyir
Bas suruşan (?) mitavanad kard seyr*

*To ze nure zat geşti monfasel
Baz kon geyret bean şu (Su) mottasel
(Baki dared)”*

Manzume-yi Farsiye Mabad ve Hitam

*“Zerre dan hod ra pişe aftar
Mer to ra raned beher c aba şetab*

*Çon nedared comle zerate eqtedar
Ru yezido omer o deva ra gozar*

*Ba esa o heqe o rişe deraz
Şeyh Pendared şodem danaye raz*

*Afganed ser ra ze pişe helq ta
Behe u guyend heyrane hoda*

*Nist u heyran haq belke ze rast
Ke incenin ocb o riya dar u derast*

*Arefi be cobbe o destar nist
Herçe pu(?) şod ahle del ra ar nist*

*Qeir meqsed nist magzast çon zeloz-zenoz (?)
Yafti ta magz u qeşreş bezus*

*Ta nakerdi terke in ocbet nahost
Ba to in halat ke başad dorost*

*Çerbo şirin ra şode nafset asir
Ta nehahi şod bonan o sir sir*

²² Şeyh Hafız Hacı Mehmet Said Efendi, Farsiye-i Mürşidane, *Nilüfer*, Birinci Sene, Numara:7, Pençşembe, 1 Cemaziye'l âhirin, Sene: 1304, s. 2.

Ger nevabi ruziye ruzineye to
Az derune nafset koned çon sag golu

Sang andazend be çerhe çar min(?)
Ke çer aman gorosne manem çenin

Ber zebanet hereç az goftare bad
Ayed o guyi nedanem hiç red

Çonke yare tost nefsed ahremen
Key tevani az to kol dem zeden

Ro (Saida) ser be cibe hişdar
Çon kesi ba to nedared hiç kar

Hal bayed çist in bihude fal (qal?)
Yaft her ke hal şod ferhende fal (qal?)

Az tehe deryaye corm moczen
Ru baraver to kilime hişten

Ta bam hemuran ? nakardi hamdami
Dar harim dohter az na mahrami

Her çe darş biş o kem deh ta mecu
Nazde pire mey baraye mey keru(?)

Tke dar halvatgehe pire moğan
Bar to gereded razha keşfo eyan

Derde mey mestan nehed bar erşe kam
Nist behe huşyarane in megam

Men neguyam diger az masti sohen
To mera sedyar hahi tane zen

Çon tarke eşq zarzanest in
Kareşan cantaktan başed hemin

Hiş ra az rehrovan pendaşti
???? Kerd in kerddha bardaşti

*To koca o kare an merdan koca
Nesbete to hemçu erz ast o sema*

*Ker in reh az tanet yek mu ravad
Az piş nafsāt beher su mi deved*

*Morge ayayeş ravad az o ker del
Der zaned bar uhe hasret mottasel*

*Bahr muyi baç enin zuz o gadaz
Key tevan şod ta şevi danaye raz*

*Ro ze hod fani şu o fani modam
Pes sohen kutah bayed vesselam”*

Şeyh Said Efendi Hazretlerininindir²³

Gazel

*“Esire dame zolfe delberanem
Ço morge nim besmel por feşanem
Çe godaz her bon mohune hasret
Ze eşqe yar zar o na tevanem
Delem begereft az perhiz kari
Moride şeyhe cam az bahre anem
Nemi zibed (?) be töre man ke hergez
Coz az maşuq o mey quyad zebanem
Qem del ra becanan key tevan goft
Ke man dar pişe u bi hiş manem
Cefa ze an san ke (?) didem ze aşenayan
Ke netevan diden az biganeganem
Nehan dar qofe estegfa(na?) Saida
Ço anqa nam darem bi neşanem”*

Süleyman Eroğlu yapmış olduğu araştırmalarında Şeyh Hafız Hacı Mehmet Said Efendi'nin bazı gazelleri tespit etmiştir.²⁴

²³ “Şeyh Hafız Hacı Mehmet Said Efendi'ye Hitaben”, *Nilüfer*, Birinci Sene, Numara: 8, Pençşembe, 15 Cemaziye'l ahirin, Sene: 1304, s. 3.; Şeyh Hafız Hacı Mehmet Said Efendi, *Farsiye-i Mürşidane*, *Nilüfer*, Birinci Sene, Numara: 12, Pazartesi, 15 Şabanü'l muazzama, Sene: 1304, s. 2.

²⁴ Süleyman Eroğlu, “Türk Edebiyatında Miyâhiyye Türüne Bir Örnek: Hâsib Efendi'nin Miyâhiyyesi”, *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9 (15), 2008, s. 429-439.

“Gazal-i Said Efendi-i Bursevî

Müptelâyı gamı bidât ki derler, o biziz
Kühken hazreti Ferhat ki derler, o biziz

.....

Kalemi sun'î kader manumızı yazdı Said
Ta ebet aşkula abât ki derler, o biziz”²⁵

Şeyh Said Efendi tarafından Hâsib Efendi'nin²⁶ otuz sekiz beyitlik Miyâhiyye'sinin²⁷ kalan altı beytine zeyl olarak kırk dört beyitlik bir manzume yazmıştır.

“Gül Pınar Suyın içüp bülbüle nispet her dem
Olağör nagme-serâ-yı çemenistân-ı safâ

.....

Pek muvâfık hele Kestâne Suyı mestâne
Rûh-veş virmede âyîne-i idrâke cîlâ”²⁸

Bursalı Şeyh Ahmed Babazade Şeyh (Mehmet) Said Efendi, Yemen'in yeniden ele geçirilişi sırasında Mekke'de de karşımıza çıkar. Yemen'in yeniden alınması üzerine yazdığı beyit Sadaretçe beğenilir²⁹ ve kendisi ile ilgilenilmek üzere Cidde Valiliği'ne emir verilir.³⁰ Yemen'im yeniden alınışı üzerine yazdığı beyit için kendisine, Bursalı Şeyh Ahmed Babazade Şeyh Said Efendi'ye, atıyye olarak iki bin kuruş verilmesi uygun bulunur³¹ ve bu ödemenin de Cidde

²⁵ Naci Kum, “Gazeli Sait Efendi-i Bursevî (Şiir)”, Uludağ, Sayı: 41, 2. Teşrin 1941, s. 32.

²⁶ Hâsib Efendi, XVIII. asra yakın bir tarihte Bursa'da doğmuş divan şairlerindedir. Eroğlu, a.g.m., 2008, s. 429-439.

²⁷ Ali Aksoy, Şehrengiz ve Miyahiye'lerde Uludağ ve Bursa Suları”, Bursa Defteri, Sayı: 3, Eylül, 1999, s. 114-120.

²⁸ Eroğlu, a.g.m., 2008, s. 429-439.; <http://bgc.org.tr/ansiklopedi/miy%C3%82hiye.html> Erişim Tarihi: 21 Mayıs 2022.

²⁹ “Saadetlü Efendim, Yemen Eyaleti'nin zabt ve teshirine dair Bursav'i Şeyh Ahmed Babazade Şeyh Sa'id Efendi'nin buna tanzim eylemiş olduğu bir küt'a tarihi leffen tesyir-i savb-ı alileri kılınmış ve tarih-i mezkûr güzelce... mukatim bulunmuş... olduğundan münasip buyurulduğu ... Bab-ı Aliye sin-i takdimi hususuna himem-i alileri derkar buyurulmak babında lütf-u mükerrem efendimizindir. Fî 7 Zilkâde Sene (12) 65". Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (DABOA) Fon no: İ. DH., K: 204, G: 11703, SR:1., “Yemen'in fethi hakkında inşad olunan tarihlerin takdimi. H.21.12.1265.

³⁰ Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (DABOA) Fon no: A.) MKT.MHM., K:18, G:34.SR:1., “Yemen Eyaleti'nin zaftıyla ilgili tarih nazmeden Bursalı Şeyh Ahmed Babazade Şeyh Said Efendi'ye atıyye verilmesi, H.26.12.1265.”

³¹ Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (DABOA) Fon no: İ. DH., K:204, G: 11703, SR:2.; “... Atufetlü Efendim Hazretleri Yemen Eyaleti'nin teshirine Mekke-i Mukerreme mücavirlerinden Bursalı Şeyh Ahmed Babazade Şeyh Sa'id Efendi'nin tanzim eylediği tarih Cidde Valisi Devetlü Paşa Hazretlerinin Kapukethüdası Sa'adetlü Efendiye gelen şukkasıyla mantuk-ı ali buyurulmak için takdim kılınmış olmağla tarihinin rehini tahsin-i ali buyurulduğunun tebşiriyle beraber Cidde haziesinden kendisine iki bin kuruş atıyye-i seniyye verilmesi hususunun Vali-i Mûşarünileyhe bildirilmesi münasib gibi görünüyör ise de, ol-babda her ne vechile emr ve ferman Hazret-i Şehinşahi şeref sudur buyurulur ise icra-yı mantuk-ı samisine ibtidar olunacağı beyanıyla tezkire-i şen'averi terkim kılındı efendim”, Yemen Eyaleti'nin zaftıyla ilgili tarih nazmeden Bursalı Şeyh Ahmed Babazade Şeyh Said Efendi'ye atıyye verilmesi. 21 Zilhicce (1)265-7 Kasım 1849". Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (DABOA) Fon no: İ. DH., K:204, G: 11703, SR:3.

Valisi'nce, Cidde hazinesinin gelirlerinden yapılması emredilir.³²

“Yemen’in Yeniden Fethine Dair Manzume

Hazret-i Abdü'l-Mecid Han-ı Sikender-siretin

Eylesün evreng-i asayışde Hakk ömrin mezid

(İskender sîretli Hazreti Abdülmecid Han, Allah rahat ve huzur tahtında ömrünü uzun eylesin)

Yümn ü ikbal ü meserrât ile olsun dem-be-dem

Gecesi kadr-i mübarek gündüzü çün ruz-ı i'yd

(Gecesi mübarek Kadir gecesi, gündüzü bayram günü gibi olduğu için her zaman mutluluk ve iyi talih [onunla beraber] olsun)

.....

Olmağıçün güftesi bir yadigâr-ı ruzigar

DeFTER-i eş'ara tahrir eyledi bunu Sa'id

(Sözleri hatıra olarak kalması için Said bunu şiir defterine yazdı)

Cevher-i tarihimi etdim nişan-ı iftihar

Fatih-i mülk-i Yemen nev oldu Han Abdü'l-Mecid

(Övünme alameti olarak cevher tarihi söyledim. Abdülmecid Han Yemen ülkesinin yeni fatihi oldu)

Sene 1265 (1849)³³

Şeyh Said Efendi, bir müddet sonra Yemen'den Bursa'ya döner. 24 Ramazan 1280 (3 Mart 1864) tarihli bir belgeden, Bursa'da, Umur Bey Köyü'nde ikamet ettiği anlaşılmaktadır. Bursalı Ahmed Babazade Şeyh Said Efendi'nin, Yemen hakkında yazmış olduğu beyitten tam on üç yıl sonra Umur Bey Köy'de bulunan Pars Bey vakfına ait zeytinliğin mütevellisi olduğu görülür.³⁴

³² 12 Kasım 1849 (26 Zilkade 1265) tarihli belge,

“...Cidde Valisi Hazretlerine

Yemen Eyaleti'nin teshirine Mekke-i Mükerrreme mücavirlerinden Bursalı Şeyh Ahmed Babazade Şeyh Sa'id Efendi'nin tanzim eylediği tarih-i savb-ı valalarından irsal kılınmış olduğundan atebe-i ülyaya-yı Hazret-i Şahinşahiye arz ve takdim ile meşmul-i nazar-ı me'ali-i eser Cenab-ı Padişahi buyurulmuş ve tarih-i mezkur reh-in-i tahsin-i altı olarak efendi-i mumaileyhe Cidde hazinesinden iki bin kuruş atıyye-i seniyye i'ta olunması şeref sudur buyurulan emr ve fermana asarane-i beyan Hazret-i tacdâri mukteza-yı celilesinden bulunmuş olmağla keyfiyetin tebşiriyle beraber efendi-i mumaileyhe meblağ-ı mezkurun i'tasına hazine-i mezkredan i'tasına himmet buyurulmaları tesyirine şukka.

Efendi Mumaileyhe”. Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (DABOA) Fon no: A.) MKT.MHM., K: 18, G: 34. SR:1., “Yemen Eyaleti'nin zahtıyla ilgili tarih nazmeden Bursalı Şeyh Ahmed Babazade Şeyh Said Efendi'ye atıyye verilmesi, H.26.12.1265.”

³³ Yeşilyurt-Şiğva, a.g.m., 2011, s. 103-121.; <http://bgc.org.tr/ansiklopedi/miy%C3%82hiye.html>
Erişim Tarihi: 21 Mayıs 2022.

³⁴ “... Pars Bey evkafından Umurbey karyesi civarında vâki' ahirülzam.....olunarak Bursa teslim olunan kırk beş bin yüz ve mültezim Mehmet Rağib Efendiden tahsil olunan on beş bin gurusun iadesiyle mütevellisi Şeyh Mehmed Said Efendinin enderun.... vükayası iltihasına devletlü Hasib ...piş hazretlerinin tezkiresiyle evrak-ı müteferriasi meclisçe mütalaa olunduktan sonra mukaddem bu husus hakkında olan taharrirat ...birleştirilerek leffen irsal kılınmağla malüllerine ve mukaddema cevaben yazılan emirname-i sami”. Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (DA-

Bursalı Babaefendizâde Şeyh Sa'îd (öl.1288/1871) Efendi'nin adı Gül-Des-te-i Şu'arâ mecmuasında da eserleri bulunmaktadır. Sa'îd Efendi, Hâsib Efendi'nin Bursa'daki sular hakkında yazdığı 38 beyitlik "Miyâhiyye"ye 6 beyitlik bir zeyl yazmıştır. Sa'îd Efendi'nin bu mecmuada bir tahmisi ve bir de gazeli bulunmaktadır. Bursalı Mehmed Tâhir, şairin gayr-i mürettep bir de Divan'ı olduğundan bahseder. Ancak söz konusu eser henüz ele geçmemiştir. Sa'îd Efendi'nin mecmuada yer alan 8 bentlik tahmininin beşinci bendi, 7 beyitlik gazelinin ise yine beşinci beyti Osmanlı Müellifleri'nde kayıtlıdır.³⁵

Gazel-i Merhûm 'Alî Rızâ Paşa Tahmîs-i Baba Efendizâde Reşâdetlü Şeyh Sa'îd Efendi Gazel-i Brusavî Şeyh Sa'îd Efendi

*"Mest-i şahbâ-yı vişâlüm bakmazam encâma ben
Fevt-i fûşat eylemem tâbi' olup evhâma ben
Nuql için itmek tekâpü şekker ü bādâma ben
Devr-i la'lünde baş egmem bâde-i gülfâma ben
Sâye-i pîr-i muğânda minnet itmek câma ben*

*Nüş idüp hâlümce her dem câm-ı gam-fersâları
Güşuma girmez iken bu 'âlemün gavjâları
Şimdi Mecnûnveş gönül geşt idiyor şahrâları
'Anber-i zülfün getirdi başuma sevdâları
Yoğsa nerden dûş olurdu bu hayâl-i hâma ben*

*Düşdi bu mürğ-i dil-i âvâre bend-i zülfüne
Olmayıp mağrûr bu rütbe perend-i zülfüne
Bâri rahim eyle a'zâlim müstemend-i zülfüne
Hâlünü gördüm esir oldum kemend-i zülfüne
Dâne için klgendümi şaldum düşürdüm dâma ben*

*Küşe-gir-i ye's ü hayret itmede her dem beni
Çâresi müşkil gumümüyla ider müdgam beni
Zevk ü râhatda şanur bu hâl ile 'âlem beni
Geh esir-i gurbet eyler geh enis-i gam beni
Şaşmışam bilmem ne itsem bu dil-i nâ-kâma ben*

Ben (sevgiliye) kavuşma kadehinin sarhoşuyum, yıldızlara bakmam. Sebezsiz yere kuşkulara uyup fırsatı elimden kaçırmam. (Birkaç) şeker ve badem mezesi için dalkavukluk etmem. Senin lal gibi kırmızı şarabın varken gül renkli şaraba baş eğmem. Benim mürsidimin gölgesi varken kadehe minnet etmem.

Ben kendimce her an gamları defeden kadehleri içerken ve bu âlemdeki kavga gürültüleri kulağıma girmezken şimdi bu gönül âdeti Mecnun gibi çölleri geçiyor. Başıma (tüm bunları) senin o anber gibi kokan saçların getirdi. Yoksa ben öyle boş hayallere girer miydim?

Bu avare gönül kuşu senin saçlarının bağına düştü. Sen de ey zalim! Bu atlas saçların için bu kadar mağrur olmayıp saçların için gamlanan (bu gönle) bari merhamet eylesen! Yüzündeki beni gördüm, saçlarının kıvrımlarına esir oldum. İşte o tane (ben) için kendimi bir tuzığa düşürdüm.

(Bu durum), her an beni ümitsizlik ve hayret içerisinde münzevi eylemekte ve çaresi zor olan gamlarıyla içine çekmekte. Halk beni bu hâlimle zevk ve rahat içerisinde olduğumu zanner. Oysa bu durum, beni bazen gurbete esir bazen de gama arkadaş eyler. İşte ben bu nasipsiz gönle ben ne yapсам, şaşıp kalmışım.

BOA) Fon no: MVL., K:666, G: 87, SR:1-2., "Bursa'da medfun merhum münzevi Ahmed Babazade Şeyh Said Efendi'nin hububat aşarına dair tezkire. (23. Anadolu), H.24.09.1280."; Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (DABOA) Fon no: İ. DH., K: 204, G: 11703, SR:1-5., "Yemen'in fethi hakkında inşad olunan tarihlerin takdimi. H.21.12.1265."; Yeşilyurt-Şığva, a.g.m., 2011, s. 103-121.

³⁵ Avcı, a.g.m., 2018, s. 587-619.; Eroğlu, a.g.m., 2008, s. 429-439.

*Şıdık-ı da'vâyı gerekdür gerçi isbât eylemek
Hüsni-i âmiz iş ile hem haşmı iskât eylemek
İtmeüyüp tahfır herkesle muvâlât eylemek
Halk ile lâzımdur oldukça mümâşât eylemek
Ger bana uymazsa eyyâm uyarum eyyâma ben*

*Bu dil-i firkat-zedemde ârzü-yı yâr var
Ne zen ü ferzend kaydı ne gam-ı ağyâr var
Bir tehi-destüm dilümde âh-ı âteş-bâr var
Kûy-ı ğurbetde ne bildük ne de bir gam-ı havâr var
Kim getürsün ger yazarsam yâre bilmem nâme ben*

*Sensiz ey meh-rû ne mümkün itmek 'âkd-i
encümen
Olmayınca şem' bezm elbet olur bozuk düzen
Dâne için eyledi Âdem dahi terk-i vağan
Eylerüm Dârü's-selâm'ı kendüme beytü'l-ğazen
Hasret-ğâl-i siyâhuñla gidersem Şâm'a ben*

*Kahr u luğfi bir bilüp ta'riz itme nâ-be-câ
Çün Sa'idâ imtihan-ı dostdur renc ü 'anâ
Ol rızâ-dâde tevekkül eyle ber-hükmi kazâ
Telh-kâm itmez senüñ şirîn kelâmuñ ey Rızâ
Sen hemân eyle tekellüm râziyum düşnâma
ben³⁶*

İnanılan ve savunulan bir davaya deliller gerek, düşmanı da güzellikle alt etmek gerek. Kimsenin kuyusunu kazmadan herkesle dostça geçinmek, halk ile yoldaşlık etmek gerek. Eğer devir bana uymuyorsa benim devre uyarım.

Ayrılık çeken bu gönlümde sadece yâre kavuşma arzusu var. (Yani) ne kadın ne çocuk ne de yabancıların gamı var. Ben eli boş biri olarak dilimde ateş saçan bir âh var. Bu gurbet köşesinde ne gam çeken var ne de tanıdık biri var. Bir mektup yazarsam acaba onu sevgiliye ulaştıracak biri var mı acaba?

Ey ay yüzlü (sevgili) sensiz meclis kurmak mümkün mü? Mum olmayınca sohbet meclisi elbette ki düzensiz olur. Âdem dahi bir dane için cennet vatanını terk etti. Ben senin yüzündeki bene hasret olarak Şâm'a bile gitsem, cenneti ben kendime hüzn kulübesi yaparım.

Sıkıntı ve güzelliği bir bilip uygun-suzca tarizde bulunma, dokundurma yapma! Zira ey Said, çekilen sıkıntı ve eziyet dostun imtihanıdır. Her kazanın hükmüne tevekkülle razı ol! Ey Rıza, senin tatlı sözlerin beni kederli etmez. Sen yeter ki hemen konuş, ben kınanmaya bile razıyım.³⁷

Gazel-i Brusavî Şeyh Sa'id Efendi

“Nüş idüp bezm-i ezelde sâgar-ı ser-şâr-ı 'aşk
Bi-muğhabâ oldı dil güyende-i esrâr-ı 'aşk

Gönül, elzel meclisinde dopdolu aşk şarabı kadehini içince korkusuzca aşk sırlarını terennüm etmeye başladı.

Nağd-i cân alup virür laht-i ciger sevdâ-girân
Böyledür âyin açılsa küçe vü bâzâr-ı 'aşk

Ağır bir sevda (meselesi), ciğerden bir parça verir, (hatta) canı alır. Aşk sokağında açılan pazarın töresi işte böyledir.

³⁶ Güldeste-i Şuara, Hüdâvendigâr Vilâyet Matbaası, Bursa, 1287, 32 sayfa, 23 cm., s. 16.; Avcı, İ. (2018). “Gül-Deste-i Şu'arâ Adlı Şiir Mecmuası ve Mecmuaya Göre Bursa Şairleri”, Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 19 (35), 587-619.

³⁷ Metinlerin günümüz Türkçesine aktarımında bizlere yardımcı olan Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü öğretim üyesi Doç. Dr. Mehmet Sait Çalkaya teşekkür ederiz.

Leşker-i sāmāna tertīb eyleyüp ceş-i gamı
Eyledi vā-beste-i fermān sipeh-sālār-ı 'aşk

Aşk, huzur ve rahatlık askerlerine
hile yaparak onları emirlere itaat
ettirdi ve onlara komutan oldu.

*Piş-i mihrâb ise mescid içre zühhâduñ yiri
Tekyegâh-ı ehl-i 'irfân hâne-i humâr-ı 'aşk*

Mescitte zahitlerin yeri mihrabın
önüye, marifet ehlinin yeri ise aşk
sarhoşluğunun bulunduğu mekân-
dır (gönüldür).

*Âdemi gerçi Zelîhâ-yı emel eyler 'aziz
Yüsufistân-ı belâdur hep der ü dîvâr-ı 'aşk*

Gerçi insanı arzu Züleyhası aziz ey-
lese de aşkın kapı ve duvarları Yüsuf
diyarındaki belalardır.

*Günbed-i nilüferide devr-i seyyârât var
Ben de âfâk-ı cihânda olmuşam seyyâr-ı
'aşk*

Nilüfer gibi olan gökyüzünde yıl-
dızların devri söz konusu olsa da
ben de dünyanın ufuklarında aşk
gezgini olmuşum.

*Bîm-i hârim yok Sa'idâ eylemem fikr-i hazân
Çün hemîşe tâze vü terdûr bâna gülzâr-ı 'aşk"*

Ey Said! Diken korkum yoktur, ha-
zan düşüncem yok. Çünkü aşkın
gül bahçesi benim için daima çok
tazedir.³⁸

Şeyh Hacı Hafız Mehmet Said Efendi, eğitim faaliyetlerine önem veren bir kişiliğe sahiptir. Bursa Umurbey'de açılması istenen yeni tarz okullarından biri rüştiyelerin açılması için (bazıları bu okulları gâvur icadı olarak görür), kendisine yapılan başvuruyu uygun bir dille Sultan Abdülaziz'e iletir ve Umur Bey'in ilk rüştiyesi kurulur.⁴⁰ Şeyh Hacı Hafız Mehmet Said Efendi'nin bir oğlu iki kızı⁴¹ vardır. Oğlunun adı Hasip⁴², kızları ise Naciye ve

³⁸ Güldeste-i Şuara, Hüdâvendigâr Vilâyet Matbaası, Bursa, 1287, 32 sayfa, 23 cm., s.16.; Gül-Deste-i Şu'arâ'da geçen diğer şair ve şiirler için ayrıca bakınız: Avcı, İ. (2018). "Gül-Deste-i Şu'arâ Adlı Şiir Mecmuası ve Mecmuaya Göre Bursa Şairleri", *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19 (35), 587-619.

³⁹ Metinlerin günümüz Türkçesine aktarımında bizlere yardımcı olan Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü öğretim üyesi Doç. Dr. Mehmet Sait Çalka'ya teşekkür ederiz.

⁴⁰ Naci Pehlivan, "Umurbey'de Pars Beyler'in Evi", *Yeşil Bursa*, (2), 2013, s.38-39.; Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi DABCO, FN: I..DH., K: 558.G: 38824.SR:1. "Bursa Meclis-i Kebir Azası'ndan Şeyh Said Efendi'ye ve Saireye Nişan Verilmesi, H.29.08.1283"; "Umurbey'de eğitim ve öğretimin köyün kuruluş yıllarında başladığı anlaşılmaktadır. Mehmed Şemseddin "Bursa Dergâhları" isimli eserinde Bedreddin Bin Abdullah Pars Bey zaviyelerinin vakıfnamesinde Umurbey ile ilgili olarak "Gemlik kazası muzaafatından Umur Beg karyesi eva'il-i cemade'l ahir sene (849) tarihinde tanzim ettiği vakıfname mucibince hayratına meşrut itmiş, karye-i mezkûrede cami'vü mektep gibi asar hayriyyesi olduğundan bahsetmektedir". <https://yenisehir.fandom.com/tr/wiki/Umurbey> Erişim Tarihi: 21 Mayıs 2022.; https://yenisehir.fandom.com/tr/wiki/Okuma_Bayram%C4%B1 Erişim Tarihi: 21 Mayıs 2022.

⁴¹ Naciye Hanım (önceden vefat etmiştir) ve Sıdika Hanım (v.1871), Evkaf Memurluğunda bulunmuş Salih (Selâhi) Efendi ile evlenmiştir.; Neylâ ve Bekir Peynircioğlu Arşivi, Raif Kaplanoğlu Arşivi.

⁴² Neylâ ve Bekir Peynircioğlu Arşivi.; Öcalan-Mermutlu, a.g.e., 2019, s. 373.

Sıdıka Hanımlardır.⁴³ Hasip Efendi'nin Saide Hanım ile Ahmet Muhtar Bey isimlerinde iki çocuğu olmuştur.⁴⁴ Ahmet Muhtar Bey⁴⁵ ise birkaç kez Bursa Belediyesi meclis üyeliklerinde⁴⁶ ve başkan yardımcılığında ve iki buçuk yıl bursa Belediye Başkanlığında (20 Nisan 1914-1916) bulunmuştur.⁴⁷ Âlem-i Musiki Dergisini çıkaran, musikişinas Mehmed Baha Efendi, Atatürk'ün Harp Okulundan sınıf arkadaşı Hakkı Baha Pars ile Bursa mebusu Muhittin Baha Pars yeğenleridir.

Şeyh Mehmet Said Efendi, 1274 (1843) tarihinde harap olan dergâhı/tekkeyi, Sultan Abdülmecit'e mükemmel şekilde tamir⁴⁸ ettirmiştir. Şeyh Said Efendi, 1287-8'de vefat etmiştir, kabri⁴⁹ hükümet konağı civarındaki dergâh-

⁴³ Neylâ ve Bekir Peynircioğlu Arşivi.

⁴⁴ Neylâ ve Bekir Peynircioğlu Arşivi.

⁴⁵ Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (DABOA) Fon no: DH.I.UM.EK., K: 53.G:47.SR:1 (Bursa'nın eski belediye reisi Muhtar Bey'in Kestel namındaki köyde kain piriç tarlalarının pis sularının Susuğurluk Köyü'ndeki dut bahçelerine büyük zarar verdiği...-Hicri 12 09 1337); Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (DABOA) Fon no: HSDHADB., K:4.G:88.SR:1 (Bursa mebusluğuna seçilen Edirne Valisi Hacı Adil Bey'e, Bursa Belediye Reisi Muhtar Bey'den gelen tebrik telgrafı, R.14.11.1334); Meclis-i Umumi-i Bursa Azasından Muhtar Bey, Hüdavendigâr Vilayeti Salmâmesi, Sene 1287/1870, 1. Sene, Matbaa-i Vilayet-i Hüdavendigâr, s. 440.; Mehmet Kaya,1918-1950 Yılları Arasında Bursa Kazasının Sosyal ve Ekonomik Durumu, *Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi*, 1999, s. 259-260.; Muhtar Bey, (vekil) 7 Nisan 1914-14 Haziran 1914, Muhtar Bey, 15 Haziran 1914-3 Ekim 1915 ile 11 Eylül 1922-09 Mart 1923.); Bursa Vilayeti Umumi Meclisi Müzakerat Zabıtname 1929 Senesi, 3; Yücel Öztürk, Kuruluşundan 1950'ye Kadar Bursa Belediyesi ve Hizmetleri, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi*, 2014, s. 177.; 1967 Bursa İl Yılığ, s.17.; Celil Bozkurt, "Milli Mücadele Döneminde Muhittin Baha Pars", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı: 56, Bahar, 2015, s.11-32.; Bursa Mebusu Muhiddin Baha Beyle arkadaşlarının, Bursa'da yapılan tezahürata ve Meclisin Bursa'ya davet olunduğuna dair telgrafı. https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/td_v2.sayfa_getir?sayfa=107&v_mecelis=1&v_donem=1&v_yasama_yili=&v_cilt=23&v_birlesim=105 Erişim Tarihi: 6 Mart 2021.; <https://www.bursa.bel.tr/eski-baskanlar/sayfa/328> Erişim Tarihi: 21 Mayıs 2022.; "XIX.-XX. yüzyıl Bursa belediye başkanlarından. Ahmed Baba dergâhının kurucusunun soyundan gelmedir. Babası Hasip Efendi, dedesi de el-Hâc Mehmet Said Efendi'dir. Birkaç kez Bursa Belediyesi meclis üyeliklerinde ve başkan yardımcılığında bulunmuş. Kentin işgalden kurtuluşu üzerine 11 Eylül 1922'de belediyede toplanan bir kurul tarafından belediye başkanlığı görevine seçilmiş. Bu görevini 9 Mart 1923'e değin sürdürmüştür". <https://www.bursa.bel.tr/eski-baskanlar/sayfa/328> Erişim Tarihi: 21 Mayıs 2022.; <http://bgc.org.tr/ansiklopedi/muhtar-bey.html> Erişim Tarihi: 21 Mayıs 2022.; *Ertuğrul*, 3 Ağustos 1911'den aktaran, Raif Kaplanoğlu'ndan, e-posta ile alınmış belge.; Saide adında bir kız kardeşi vardır. Raif Kaplanoğlu'ndan, e-posta ile alınmış belge.; Kepecioğlu, *a.g.e.*, 2009, C.III., s. 206.

⁴⁶ Hüdavendigâr Vilayeti 1329 Senesi Meclis-i Umûmî İctimamın Zabıtname ve Mukerrerâtı. (1329). Vilâyet Matbaası, 9, 58-59.

⁴⁷ 1914'te Belediye Başkanı. Raif Kaplanoğlu'ndan, e-posta ile alınmış belge. Kepecioğlu, *a.g.e.*, 2009, C.IV., s. 216.; Mehmet Şemseddin, *a.g.e.*, 1332, s. 187-196.

⁴⁸ Burçe İvedi, Bursa İli Gemlik İlçesi Umurbey Beldesi Çırganlar Evi İçin Restorasyon Önerisi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, 2002, s.35.; Pehlivan, *a.g.m.*, 2013, s. 38-39.; 1864-1865 yılları arasında Bursa ve çevresindeki camilerin ve sair hayratın tamirat masraflarını belirtir defter: El-Hâc Ahmed Baba dergâh-şerifinin imam ve müezzin mahbasiyle masarîf-ı sairesi: İmam ve Müezzin Mahyası: 80/960 guruş Revgan-zeyt: 8, 5 guruşX43: 349 guruş 15 para Şem'i Asel 32 guruşX20:640 guruş. Başaralı, Hakan. (2016). Bursa Keşif Defteri, 141, 150-151, 163.

⁴⁹ Bursa'daki mezarlılardaki mezar taşları ve yatan kişiler hakkında ayrıca bakınız: Halit Çal, "Bursa Şehri Osmanlı Mezar Taşlarında Aile, Hastalık, İş, Kişi, Tarikat, Vakıf, Yapı, Yerleşim Adları", *Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi (TÜBA-KED)*, (14), 2016, s. 105-143.

larında, babasının yanına gömülmüştür. Mezar taşında;

*“Neler ider neler bu gerdiş-i eyyam
Beyan itmede’aciz, anı ukuirel-ı kiram*

.....

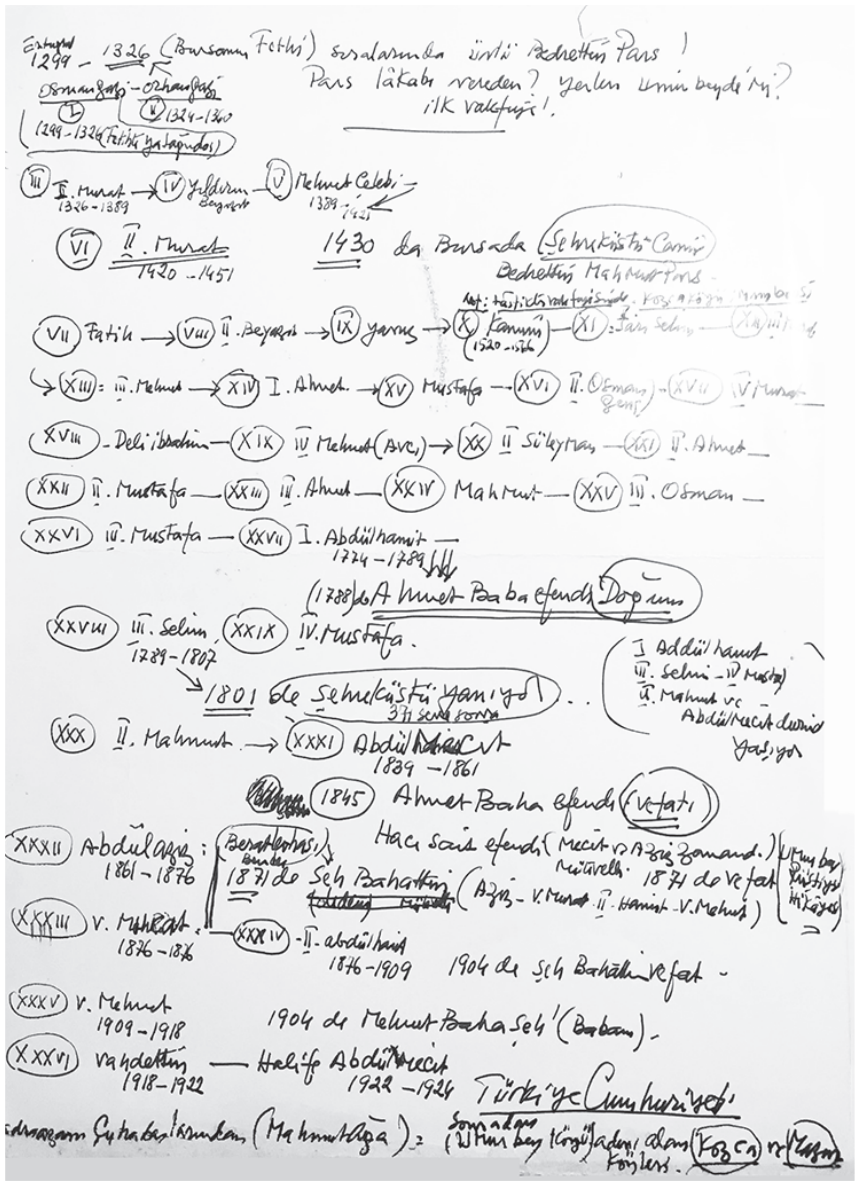
*Ola cedir-i icabet bu mısra-ı tarih
Sa’id Efendi’ye Allah behiştide makam.
Bir fazlası var 1288” yazar.*

Sonuç

Türkiye’nin Türkleşmesi ve İslamlaşmasından bahsederken tekkeler, zâviyeler, tarikatlar ile bu sosyal yapıların yöneticilerin üzerinde de durmak gerekir. Çünkü bahse konu bu yapılar toplum en alt ama en önemli dinamiklerinden bazılarıdır. Alınan/fethedilen bir toprağın vatanlaşması, iskân ve hüviyet kazanmasında kolonizatör olan ve çevreden gelen ve geldikleri yerlere yerleşen dervişler, şeyhler, Türkiye topraklarında da kuvvetli bir tasavvuf hareketi meydana getirmişlerdi. Tekke ve zâviye mensubu gönüllülerin fethin ilk yıllarından itibaren Anadolu’nun çeşitli alanlarına yerleşerek devlete de hâkimiyetini genişletebilmesi açısından da yararları olmuştu. Pars Beyler Ailesi ve Pars Bey soyundan gelenler II. Murat zamanından itibaren Osmanlı devleti ile yakın bir ilişki hatta akrabalık bağı da tesis etmişti. Bu ilişki Osmanlı Devleti’nin yıkılmasına kadar sürmüştü. Ancak, Pars Beyler Ailesi taassup taraftarı değildi. Sanatın, zanaatın her alanında eserler vermiş, devletin farklı kadro ve görevlerinde de bulunmuşlardı.

Ahmed Baba Tekkesi ikinci şeyhi Şeyh Mehmed Said Efendi, hayatı boyunca sanat, edebiyat, kültür ortamlarında bulunmuş tekke şeyhlerinden biridir. Bursa edebi ve dini dünyasının yön verenlerinden, kendisine danışılan karakterlerinden olmuştur. Yemen’in tekrar Osmanlı Devleti’ne bağlanması üzerine yazdığı edebi şiiri O’nun hem edebi yönünün kuvvetli oluşunu hem de vatan sevgisinin yüceliğini göstermektedir. *Şeyh Mehmed Said Efendi, eğitim öğretimin ehemmiyetinin farkında olan devrinin aydın şeyhlerindedir. Umurbey ilçesine bir rüştiyenin açılması için sarayla olan irtibatı ve iltisakı sağlamıştır. Yaptıkları sadece okul açılışı ile sınırlı kalmamış, çocukların okumasını da teşvik etmiştir. Okulun kütüphanesine katkıda bulunmuştur.*

Ekler

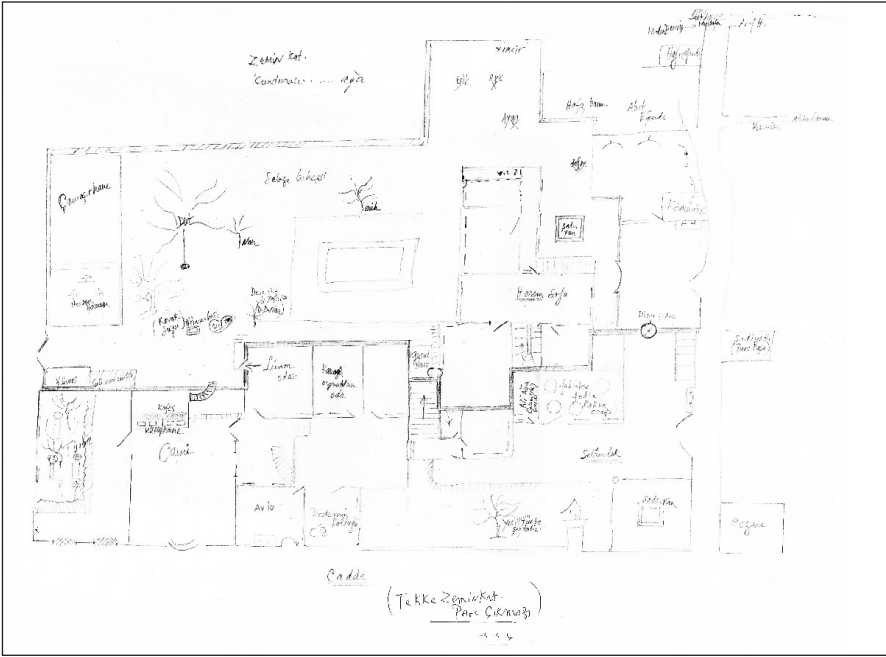

Pars Beyler Ailesi Şeceresi⁵⁰

⁵⁰ Şecere çalışması Prof. Dr. Bedrettin Pars tarafından yapılmıştır. Aslı Neylâ ve Bekir Peynircioğlu Arşivi'ndedir.

Prof. Dr. Bedrettin Pars, teyzesi Halide Edip Adıvar adına yapılan büst önünde⁵¹

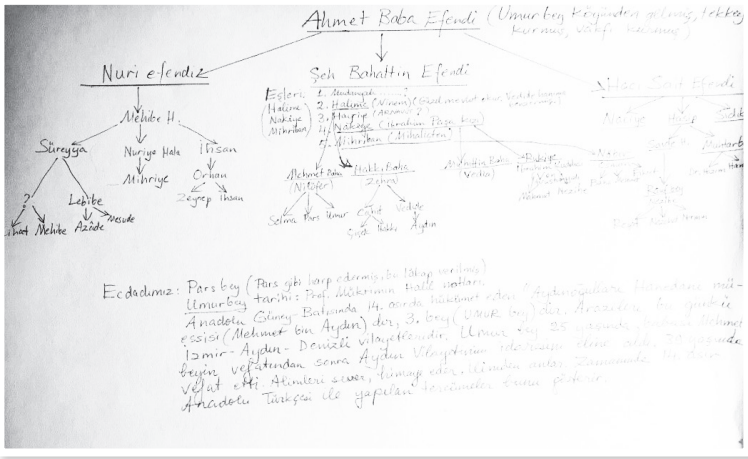
Ahmed Baba Tekkesi Krokisi⁵²

⁵¹ Neylâ ve Bekir Peynircioğlu Arşivi.

⁵² Eskiz çalışması Prof. Dr. Bedrettin Pars tarafından yapılmıştır. Aslı Neylâ ve Bekir Peynircioğlu Arşivi'ndedir.

Ahmed Baba Tekkesi⁵³

Pars Beyler Ailesi Şeceresi⁵⁴

Farsca şiirlerinden :

تو با سبب و علائق بسته دل - کی ره می از رحمت این آب و کل
از سبب بگذر مسبب را بدان - همجو خریادر و عاجز ممان
بر و قفس بشکن مشو محبوب تن - مرغ لاهوتی بان سو بال زلف
امدی از عالم بالا فرود - بار پر بر لانه اصلی خود

Gazel-i Brusavî Şeyh Sa'îd Efendi⁵⁵

⁵³ Eskiz çalışması Prof. Dr. Bedrettin Pars tarafından yapılmıştır. Aslı Neylâ ve Bekir Peynircioğlu Arşivi'ndedir.

⁵⁴ Şecere çalışması Prof. Dr. Bedrettin Pars tarafından yapılmıştır. Aslı Neylâ ve Bekir Peynircioğlu Arşivi'ndedir.

⁵⁵ Göldeste-i Şuara, a.g.e., 1287, s. 26.

(۱۶)

غزل مرحوم علی رضا پاشا، تخمیس بابا افندی زاده

رشاد تلو شیخ سعید افندی

مست صهبای وصالم باقرم انجامه بن فوت فرصت ایتم تابع اولوب او هامه بن
نقل ایچون ایتم تکاپو سکر و یادامه بن دور لعلکده باش اکم باده کلفامه بن
سایه بیر مغازه مت ایتم جامه بن
نوش ایدوب حالجه هر دم جام غمفر سازی گوشه کیرمن ایکن بو مالک غوغازی
شمدی مجنون و ش کوکل کنت ایدیور صحرالری عنبر زلفک کتوردی باشمه سودازی
بوخسه زدن دوش اولودم بوخیال خامه بن
دوشدی بو مرغدل آواره بند زلفکه اولوب مغرور بوتیه برند زلفکه
باری رحم الیه آظام مستند زلفکه خالکی کوردم اسپر اولدم کند زلفکه
دانه ایچون کندی صالدم دوشوردم دامه بن
گوشه کبریا س وحیرت اتمه هر دم بنی چاره سی مشکل غومیه ایدر مدغم بنی
ذوق ورا خنده صانور بو حال الیه عالم بنی که اسپر غربت ایلر که انیس غم بنی
شاششم نلم نه ایسم بودل ناکاهه بن

صدق دعوائی کر کدر کر چه اثبات ایکن حسن آمیزش الیه هم خصمی اسکات ایکن
ایتیوب تحفیر هر کسه موالات ایکن خلقله لازمدر اولدقجه ممانات ایکن
کر بکا او یمازسه ایام او یارم ایامه بن
بودل فرقت زده مده ارزوی یار وار نه زن و فرزند قیسی نه غم اغیار وار
برتمی دستم دلده اه اتشبار وار کوی غر بتدنه نه بیلدکنه ده بر عجنوار وار
کم کتور سون کر یاز رسم باره نلم نامه بن
سنسزای مهر و نه ممکن اتمک عند انجمن اولنجه شمع بزم البت اولور بوزوق دوزن
دانه ایچون ایلدی ادم دختری ترک وطن ایلرم دار انسلامی کندیده مه بیت الحزن
حسرت خال سیاهکله کیدر رسم شامه بن
قهر و لطفی ریلوب نعر بص ایتمه نابجا چون (سعید) انا نجان دوستدر رنج رعنا
اول رضا داده توکل الیه رحکم رضا نلکام ایترسنک سیرین کلامک ای (رضا)
سن همان الیه تکلم راحنیم دشتهه بن

Gazel-i Merhûm 'Alî Rîzâ Paşa Tahmîs-i Baba Efendîzâde Reşâdetlü Şeyh Sa'îd Efendi⁵⁶

⁵⁶ Gûldeste-i Şuara, a.g.e., 1287, s. 16.

قزل بروسه وی شیخ سعیدافندی

نوش ابدوب بزم ازده ساغر سرشار عشق بی محابا اولدی دل کوینده اسرار عشق
نقد جان آلوب ویررخت چکر سودا کران بویله در آیز آچلسه کوچد و بازار عشق
لسکر سامانه ترتیب ایلوب چش غمی ایلدی وابسته فرمان سپهسالار عشق
پیش محراب ایسه مسجد ایچره زهادلیری تکیه گاه اهل عرفان خانه خار عشق
آدمی کر چه زلیخای امل ایلر عزیز بوسقستان بلادر هب درود یوار عشق
کتبد نیلوفریده دور سیارات وار بنده آفاق جهانده اولدسم سیار عشق
بیم خارم یوق (سعیدا) ایللم فکر حزان
چون همیشه تازه وتردر بکا کلزار عشق

Farsça Şiirinden⁵⁷

Kaynakça

- “Şeyh Hafız Hacı Mehmet Said Efendi’ye Hitaben”, *Nilüfer*, Birinci Sene, Numara:8, Pençşembe, 15 Cemaziye’l âhirin, Sene: 1304, s. 3.
1967 Bursa İl Yıllığı.
AKSOY, Ali: “Şehrengiz ve Miyahiye’lerde Uludağ ve Bursa Suları”, *Bursa Defteri*, Sayı: 3, Eylül,1999, s. 114-120.
AVCI, İsmail: “Gül-Deste-i Şu’arâ Adlı Şiir Mecmuası ve Mecmuaya Göre Bursa Şairleri”, *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19 (35), 2018, s. 587-619.
BAŞARALI, Hakan: *Bursa Keşif Defteri*, 2016.
BEKİROĞLU, N.: *Nilüfer Mecmuası: İnceleme, Tahlili Fihrist Bazı Metinler*, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans, 1997.
BOZKURT, Celil: “Millî Mücadele Döneminde Muhittin Baha Pars”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı: 56, Bahar, 2015, s. 11-32.
BURSA VİLAYETİ UMUMİ MECLİSİ MÜZAKERAT ZABITNAMESİ 1929 SENESİ.
BURSALI MEHMED TÂHİR BEY: *Osmanlı Müellifleri*, 1972.
ÇAL, H.: “Bursa Şehri Osmanlı Mezar Taşlarında Aile, Hastalık, İş, Kişi, Tarikat, Vakıf, Yapı, Yerleşim Adları”, *Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi (TÜBA-KED)*, (14), 2016, s. 105-143.
ÇAVDAR, R. T.: “Bursa Kütüphaneleri”, *Kütüphanecilik Dergisi: Belge Bilgi Kütüphane Araştırmaları*, (2), 1989, s. 101-117.
Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (DABOA) Fon no: A.} A.}MKT.MHM., K:200, G:3.
Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (DABOA) Fon no: A.}MKT.NZD., K:24, G:54.

⁵⁷ Bursalı Mehmed Tâhir Bey, *Osmanlı Müellifleri*, 1972, s. 359.

- Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (DABOA) Fon no: A.ıMKT.MHM.,K:18, G:34.SR:1.
- Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (DABOA) Fon no: DH.I.UM.EK.,K: 53. G:47.SR:1.
- Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (DABOA) Fon no: HSDHADB., K:4.G:88. SR:1.
- Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (DABOA) Fon no: İ.DH., K:204, G: 11703,SR:1-5.
- Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (DABOA) Fon no: MVL., K:666, G: 87, SR:1-2.
- Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi DABCO, FN: I.DH., K:558.G:38824.SR:1.
- ERGİN, M.: “Bursa Kitaplıklarındaki Türkçe Yazmalar Arasında”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi* [TDED], Cilt.: IV, (1-2), İstanbul 1950, s. 107-132.
- EROĞLU, S.: “Türk Edebiyatında Miyâhiyye Türüne Bir Örnek: Hâsib Efendi'nin Miyâhiyyesi”, *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9 (15), 2008, s. 429-439.
- Güldeste-İ Şuara*, Hüdâvendigâr Vilâyet Matbaası, Bursa, 1287, 32 sayfa, 23 cm.
<http://bgc.org.tr/ansiklopedi/miy%C3%82hiye.html> Erişim Tarihi: 21 Mayıs 2022.
- <http://bgc.org.tr/ansiklopedi/muhtar-bey.html> Erişim Tarihi: 21 Mayıs 2022.
- <http://www.eskieserler.net/kitapdetayi.php?id=1012&page=17> Erişim Tarihi: 21 Mayıs 2022.
- <https://www.bursa.bel.tr/eski-baskanlar/sayfa/328> Erişim Tarihi: 21 Mayıs 2022.
- <https://www.bursaarastirmalarimerkezi.com/bursa-carsisinde-dergahlar/> Erişim Tarihi: 2 Mayıs 2021.
- https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/td_v2.sayfa_getir?sayfa=107&v_mecelis=1&v_donem=1&v_yasama_yili=&v_cilt=23&v_birlesim=105 Erişim Tarihi: 6 Mart 2021.
- https://yenisehir.fandom.com/tr/wiki/Okuma_Bayram%C4%B1 Erişim Tarihi: 21 Mayıs 2022.
- <https://yenisehir.fandom.com/tr/wiki/Umurbey> Erişim Tarihi: 21 Mayıs 2022.
- HÜDAVENDİĞÂR VİLÂYETİ 1329 SENESİ MECLİS-İ UMÜMÎ İCTİMAINİN ZABIT-NÂME VE MUKERRERÂTI.(1329). Vilâyet Matbaası.
- HÜDAVENDİĞÂR VİLÂYETİ SALNÂMESİ, Sene 1287/1870, 1. Sene, Matbaa-i Vilâyet-i Hüdavendigâr.
- HÜDAVENDİĞÂR VİLÂYETİ SALNÂMESİ, Sene 1288/1871, 2. Sene, Matbaa-i Vilâyet-i Hüdavendigâr.
- İVEDİ, Burçe: *Bursa İli Gemlik İlçesi Umurbey Beldesi Çırganlar Evi İçin Restorasyon Önerisi*, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2002.
- KAPLANOĞLU, R.: *Bursalı Şair ve Yazar ve Ünlüler Ansiklopedisi*, Avrasya Etnoğrafya Vakfı Yayınları, İstanbul 1988.
- KAPLANOĞLU, R.-Kaplanoğlu, O.: *Tipodan Ofsete Bursa Basın Tarihi (1866-1974)*, Nilüfer Belediyesi Yayınları, Bursa 2019.

- KAYA, M.: *1918-1950 Yılları Arasında Bursa Kazasının Sosyal ve Ekonomik Durumu*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, 1999.
- KEMALOĞLU, Muhammet: *Hakkı Baha Pars: Hayatı ve Eserleri (1879-1942)*, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2022.
- KEPEÇİOĞLU, K.: *Bursa Kütüğü*, Cilt: II, Yay. Haz. Hüseyin Algül-Osman Çetin-Mefail Hızlı-Mustafa Kara-M. Asım Yedi yıldız, Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2009.
- KEPEÇİOĞLU, K.: *Bursa Kütüğü*, Cilt: III, Yay. Haz. Hüseyin Algül-Osman Çetin-Mefail Hızlı-Mustafa Kara-M. Asım Yedi yıldız, Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2009.
- KEPEÇİOĞLU, K.: *Bursa Kütüğü*, Cilt: IV, Yay. Haz. Hüseyin Algül-Osman Çetin-Mefail Hızlı-Mustafa Kara-M. Asım Yedi yıldız, Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2009.
- KOCATÜRK, O.: “Mehmed Şemseddin Efendi'nin Ezhâr-ı Şemsi Adlı Bursalı Şairler Tezkiresi”, *The Journal of Turkic Language and Literature Surveys (TULLIS)*, 4 (2), 2019, s. 93-114.
- KUM, Naci: “Gazeli Sait Efendi-i Bursevi (Şiir)”, *Uludağ*, Sayı: 41, 2. Teşrin 1941, s. 32.
- KURMUŞ, Ö.S.: “Bursa'da Basılan Kitaplar 1869-1928”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, (76), Şubat, 1992, s. 157-170.
- MEHMET ŞEMSEDDİN: *Yâdigar-i Şemsi*, Mısri Dergâhı Seccâdenesini, Matbaa-i vilâyet, 1332.
- NEYLÂ VE BEKİR PEYNİRCİOĞLU ARŞİVİ
- ÖCALAN, H. B.-Mermutlu, B.: *Tarihi Bursa Mezar Taşları II, Bursa Hazireleri*, 2019.
- ÖZTÜRK, Y.: *Kuruluşundan 1950'ye Kadar Bursa Belediyesi ve Hizmetleri*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2014.
- PEHLİVAN, N.: “Umurbey'de Pars Beyler'in Evi”, *Yeşil Bursa*, (2), 2013, s.38-39.
- RAİF KAPLANOĞLU ARŞİVİ.
- Raif Kaplanoğlu'ndan, e-posta ile alınmış belge.
- ŞEYH HAFIZ HACI MEHMET SAİD EFENDİ: Farsiye-i Mürşidane, *Nilüfer*, Birinci Sene, Numara:4, Pazartesi, 15 Rebü'yü'l âhirin, Sene: 1304, s. 1.
- ŞEYH HAFIZ HACI MEHMET SAİD EFENDİ: Farsiye-i Mürşidane, *Nilüfer*, Birinci Sene, Numara:7, Pençşembe, 1 Cemaziye'l âhirin, Sene: 1304, s. 2.
- ŞEYH HAFIZ HACI MEHMET SAİD EFENDİ: Farsiye-i Mürşidane, *Nilüfer*, Birinci Sene, Numara:12, Pazartesi, 15 Şabanü'l muazzama, Sene: 1304, s. 2.
- YAVUZ, E.: *Nilüfer Mecmuasındaki Edebiyatla İlgili Yazılar*, *Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1999, s. 156-188.
- YEŞİLYURT, Y.-Şığva, B.: “Yemen'in Tarihi ve Coğrafi Durumu ve Yeniden Fethinde Dair Bir Manzume”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, (51), 2010/1, 2011, s. 103-121.

Extended Abstract

**Sheikh Hafız Hacı Mehmet Said Efendi,
Sheikh of Bursa Ahmed Baba Lodge
(esh Sheikh al-Haj Mehmed Said, Ahmed Babazade Sheikh Said/
Sa'îd Efendi) (1795/1287-1871/1288)**

Turkiye, which has been the scene of Turkish migrations since the 11th century, has become a great homeland with all the elements of Turkish and Islamic culture. The Turks brought their knowledge, history and beliefs with them in the geographies they came from. This movement of the Turks was not a dry migration movement, but also included their religious, economic and administrative characteristics. Large masses began to settle in every inch of Turkiye and leave their traces. Bursa and its surroundings were also among the places preferred by the Turkish and Islamic masses for residential purposes. Bursa became one of the areas with the highest Turkish population in a short time thanks to its being an edge city, fertile soil and suitable climate. In particular, the fact that the Ottoman Principality chose this place as a homeland and homeland further increased its position and influence. These possibilities and conditions include religious elements, warriors, craftsmen, etc. He also summoned other elements to himself. The family line of Sheikh Hafız Hacı Mehmet Said Efendi, Sheikh of Bursa Ahmed Baba Lodge, is also the Pars Bey family, which goes back to the founding years of the Ottoman State. From the time of Murad II until the 1960s, family members were in very important places in state and nation administration, art and literature.

Sheikh Hafız Hacı Mehmet Said Efendi (esh-Sheikh al-Hac Mehmed Said, Ahmed Babazade Şeyh Said Efendi) is the eldest son of Ahmet Baba Efendi and was born in Bursa in 1795. He is the son of Ahmed Baba Efendi, who is the sheikh of the Ahmed Baba lodge. El Hafız Nuri Efendi and Sheikh Mehmet Bahattin Efendi are his brothers. Sheikh Hafız Hacı Mehmet Said Efendi, one of the poet sheikhs of Bursa and one of the Naqshbandi sect scholars, is known as "Baba Efendizâde". He received the caliphate/caliphate from Hindli Mehmed Can Efendi (Muhammed Cân Efendi), one of the buried Naqshbandi elders in Mecca, and became sheikh in 1845 instead of his father. He took lessons from the scholars of the century, and became a scholar and virtuous enough to be pointed out in sciences and sciences. He won the respect and love of the people of Bursa and became distinguished among his peers and peers. Since he was well-versed in the finer points of the Persian language, he used to teach at the lodge from exquisite books such as Gulistan, Hafız-ı Şirazi's Divan, and Mesnevi-i Şerif. He recognizes himself as a person who has withdrawn from the world, and hated to interfere in world affairs. Although he stayed away from taking part in state affairs, he was appointed as a member of the administrative council of the province with the request and insistence of the Bursa Governor Hüsni Pasha (1286 (1865) and he accepted this duty by force. He had extensive knowledge in literature and poetry. There are Tur-

kish and Persian divans. Those who were in the conversation did not want to leave his side. He wore the Naqshbandi crown. He was a very dignified and well-to-do person and possessed perfection. His name is mentioned in the documents as Sheikh Ahmed Babazade from Bursa (Sheikh Said Efendi Bur-savi). Therefore, it can be deduced that he is the son of Sheikh Ahmed Baba, a scholar from Bursa. works Some of Sheikh Hafız Hacı Mehmet Said Efendi's poems were once published in a magazine called "Nilüfer" in Bursa. He has an unpublished large divan. His book "Prose Poems" was published in Bursa. He wrote a forty-four-couplet poem by Sheikh Said Efendi as an addendum to the remaining six couplets of Hasib Efendi's Miyâhiyye, which consists of thirty-eight couplets.

Sheikh Hacı Hafız Mehmet Said Efendi has a son and two daughters. His son's name is Hasip and his daughters are Naciye and Sıdıka Hanım. Hasip Efendi had two children named Saide Hanım and Ahmet Muhtar Bey. Ahmet Muhtar Bey, on the other hand, was a member of the Bursa Municipality council and vice-president several times, and was the Mayor of Bursa for two and a half years (20 April 1914-1916). Musician Mehmed Baha Efendi, who published Alem-i Musiki Magazine, Atatürk's classmate from the Military Academy, Hakkı Baha Pars and Bursa deputy Muhittin Baha Pars are his nephews. Sheikh Mehmet Said Efendi had the dervish lodge, which was destroyed in 1274 (1843), repaired perfectly by Sultan Abdülmecite. Sheikh Said Efendi died in 1287-8, his grave was buried next to his father in the convent near the government office.

In our study, we will try to introduce Sheikh Hafız Hacı Mehmet Said Efendi, Sheikh of Ahmed Baba Lodge, who is one of the important members of this 600-year-old family.